

سال هفتم، شماره‌ی 27، زمستان 1397
صفحات 146-166

گردشگری شکار: تحلیل تحولی شکار از نیاز تا گردشگری و جرم‌انگاری شکار

علی اصغر فیروزجائی¹

پرویز شریفی مقدم²

رضا شریفی مقدم³

تاریخ پذیرش: 1398/03/25

تاریخ دریافت: 1396/11/22

چکیده

بحران‌ها و تحولات شدید در منطقه زاگرس از جمله، شکار بی‌رویه، وقوع خشکسالی، پدیده ریزگردها، تخریب جنگل و درختان بلوط، نابودی زیستگاه‌ها و عواملی از این دست باعث در معرض انقراض قرار گرفتن گونه‌های مختلف جانوری در این ناحیه شده است. هدف این تحقیق تحلیل کیفی تحولات شکار با تاکید بر گردشگری شکار و جرم‌شناسی زیست‌محیطی است. این مطالعه با روش تحقیق کیفی و استراتژی گرانند تئوری انجام پذیرفته است. داده‌های تحقیق از طریق مصاحبه‌های عمیق جمع‌آوری شدند. جامعه مطالعاتی این پژوهش 27 نفر از مناطق سه گانه، شامل روستاهای شیخ مکان، ارمو و چمزاب که تجربه شکار و خاطراتی از شکار داشته‌اند، بوده است. حجم نمونه پس از انجام این تعداد مصاحبه به اشباع نظری رسیده است. نتایج حاصل از کدگذاری چندگانه منجر به شکل‌گیری مدل نظری تحقیق با محوریت مفهوم سیر تحولات شکار شده است. یافته‌های حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که تجربه شکار، خاطرات آن و رفتار شکارچیان تحت تاثیر چهار دوره مختلف (شکار و رفع نیاز، شکار درمانی، گردشگری شکار، جرم‌انگاری شکار) با ویژگی‌های خاص هر دوره بوده است. با سیر این تحولات و گسترش بحران‌های کنونی کشور دو نکته دارای اهمیت ویژه می‌باشد: ایجاد و گسترش مناطق برای گردشگری شکار و دوم عمل‌گرایی مبسوط و توجیه شده جرم‌انگاری برای عامه مردم.

واژگان کلیدی: تحلیل کیفی، تحولات شکار، گردشگری شکار، جرم‌انگاری شکار، جرم‌شناسی سبز.

¹ استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه مازندران (firozjayan@gmail.com)

² کارشناسی ارشد علوم اجتماعی، دانشگاه مازندران

³ کارشناسی ارشد مهندسی منابع طبیعی، دانشگاه ملایر

مقدمه

اکنون محیط زیست جهان در یک دوره بحرانی به سر می‌برد، از جمله این بحران‌ها انواع آلودگی‌ها، تخریب لایه ازن، نابودی زیستگاه‌ها، افزایش شتابان جمعیت، انقراض گونه‌های گیاهی و جانوری، تخریب جنگل‌ها، بحران آب، خشک‌سالی، هجوم ریزگردها را می‌توان نام برد. تاثیر زیانبار فعالیت‌های بشر روی جهان طبیعی موجب ترس و نگرانی عمده زیادی شده است. نگرانی عمومی نسبت به محیط زیست به شکل‌گیری جنبش‌ها و احزاب سبز انجامیده است. مثل دوستان زمین یا صلح سبز که در زمینه‌ی مسائل زیست محیطی فعال اند. رشته مشترک و پیوند دهنده فلسفه‌های سبز دفاع از محیط زیست جهان، حفاظت از منابع آن به جای به انتها رساندن آن و حفاظت از باقی مانده گونه‌های جانوری است (گیدنز، 1388 : 882). پیدایش جنبش‌های سبز و علاقه عمومی به مسائل زیست محیطی را می‌توان به انتشار گزارش مشهوری نسبت داد که نخستین بار در اوائل دهه 1970 تحت عنوان محدودیت‌های رشد¹ توسط کلوپ رم منتشر شد (همان، 1388). و بعد، در اوایل دهه 1990 زمانی که جرم شناسی سبز² ابتدا توسط لینچ (1990) پیشنهاد شد، تمام سیاره و اکوسیستم در معرض جرائم زیست محیطی و آسیب‌های زندگی انسان و غیر انسان قرار گرفته بود (برسمن³، 2014). تمرکز اصلی جرم شناسی سبز جرائم و آسیب‌های زیست محیطی است، اما محققان جرم شناسی سبز، نیز هستند که برخی فعالیت‌های مضر زیست محیطی را که در حال حاضر به عنوان جرائم تعریف نشده‌اند، بررسی می‌کنند. تحقیق در مورد انواع جنایات زیست محیطی در طول دهه گذشته در رابطه با جنگل زدایی و تخریب گیاهان، حقوق حیوانات و انسان-هاسرقت غیر قانونی و تجارت خزندگان در آفریقای جنوبی جرائم مربوط به شکار ماهی، خرچنگ، صدف سوء استفاده از حیوانات تجارت گونه‌های در معرض انقراض، پیشگیری از بیماری‌تجارت عاج فیل، بازارهای غیر قانونی حیات وحش بوده است (وایت، 2014). جرم شناسان سبز معتقدند که بسیاری از مبانی و معیارهای که در گذشته برای جرم‌انگاری آسیب‌های زیست محیطی به کار گرفته شده است توانایی حمایت از ارزش‌های اساسی محیط زیست را ندارد. زیرا بسیاری از جرایم زیست محیطی در نتیجه فعالیت‌هایی به وقوع می‌پیوندد که در ظاهر اعمال قانونی و مشروع هستند اما در نهایت باعث آسیب‌های جبران ناپذیر به محیط زیست می‌شوند (اِبرند آبادی و همکاران، 1392). شکار و صید غیر مجاز امروزه موجب آسیب جدی به حساسات وحش شده است. در رابطه با شکار امروزه گردشگری شکار⁴ یکی از شیوه‌های شکار مورد توجه ساکنان و گردشگران می‌باشد. گردشگری و مصرف از حیات وحش با شکار، تیراندازی و ماهیگیری ارتباط دارد (لاولوک، 2008). این نوع شکار که نوعی گذران فراغت است در رابطه مستقیم با جرم‌انگاری رسمی و غیر رسمی قرار دارد.

¹ Restrictions on growth

² Green criminology

³ Brisman

⁴ Hunting tourism

کارتاز (1988) بر این عقیده است که برخی از انگیزه‌های قوی جرایم شکار برای برخی از افراد و شرکت در آنها با هیجان‌ات طبیعی و دائمی مرتبط است (الیاسون، 2003). همچنین مد^۱ و بوی^۲ (1998: 15) بر این عقیده است که شکارچیان و ماهیگیران اغلب در طول فصل‌های شکار و تعطیلات معمولی، جایی که می‌توان آن را زیر پوشش فعالیت‌های مشروع تفریحی انجام داد، به شکار می‌پردازند (مد و بوی، 1998). گردشگری و شکار هر دو منبع درآمد قابل توجهی برای جوامع و گردانندگان خصوصی در آفریقا فراهم می‌کند (نایدو^۳ و همکاران، 2016). به طور مثال در آفریقای جنوبی 65/60 تا 137 میلیارد دلار در سال و 27/6 تا 36/1 میلیون دلار در تانزانیا در سال و 18/6 میلیون دلار در زیمبابوه و 12/60 میلیون دلار در سال برای بوتسوانا از طریق شکار درآمد حاصل می‌شود. این درآمدها توجیه‌گر اقتصادی استفاده از حیات وحش و به خصوص برای گردشگری است (لیندسای^۴ و همکاران، 2006).

گردشگری شکار به معنی جنب و جوش، اقامت و مصرف شکارچیان گردشگر در مناطق شکار و طبیعت است (مریک^۵، 2003). گردشگری شکار شکل خاصی از فعالیت گردشگرانه می‌باشد که مبتنی بر گردشگری پایدار نوعی تعامل میان گردشگری ورزشی، روستایی و بومگردی ایجاد می‌کند (میلوجیکا و همکاران، 2014: 4). می‌توان گفت که طول گردشگری شکار نتیجه عناصر چندگانه یک منطقه شکار است. مهمترین منابع گردشگری شکار، به زمینه‌های شکار، ویژگی‌های طبیعی و جغرافیایی مناطق شکار وابسته است. حاصل گردشگری شکار وابسته به سطح، کیفیت و دسترسی به امکانات، کیفیت خدمات، تور شکار و فعالیت‌های دیگر است (پرین تویس^۶، 2005). گردشگری شکار می‌تواند به رفاه اقتصادی ساکنان روستایی، ایجاد اشتغال و دستمزد و ایجاد مدیریت متمرکز در کشور کمک شایانی کند (نایدو و همکاران، 2016). به هر حال باید توجه داشت که مقوله شکار تاریخی طولانی را در عمل طی کرده است که مراحل اخیر آن گردشگری و جرم‌انگاری است.

یکی از تنوع اقلیمی در ایران مناطق زاگرس می‌باشد. امروزه محیط زیست زاگرس به عنوان یکی از بزرگترین مناطق رودخانه‌ها و جنگل‌های کشور در بدترین شرایط به سر می‌برد. همانطور که اشاره شد در دوران مختلف زندگی مردم از فرهنگ کوچ نشینی (استفاده از طبیعت به نیاز و ضرورت) تا روستانشینی (رشد جمعیت و توسعه مناطق کشاورزی، و استفاده بیشتر از منابع طبیعت) و شهرنشینی (اندیشه سوداگری و چپاول منابع طبیعت توسط دولت‌ها و شهرها و بی‌توجهی به

¹ Muth

² Bowe

³ Naidoo

⁴ Lindsey

⁵ Marić

⁶ Prentović

مدیریت خطرات و ریسک‌های طبیعت) هرکدام به گونه ای در تخریب محیط زیست زاگرس سهم داشته‌اند. تعامل انسان با محیط زیست به عنوان منبع ارتزاق زندگی به گونه ای بوده که نتیجه‌ای جز استفاده لازم و در نهایت تخریب محیط نداشته است (بهرامی، 1395). در استان ایلام بیش از 37 گونه پستاندار، بیش از 183 گونه پرندگان، 59 مورد خزندگان، چهار گونه دوزیستان و 30 گونه ماهی ها وجود دارد که درصد گونه‌های استان نسبت به کشور 16/6 درصد است (خبرگزاری مهر، 1392). کبیرکوه به عنوان مهمترین و بزرگترین رشته کوه ایلام در شهرستان دره شهر با 20 هزار هکتار، یکی از چهار منطقه حفاظت شده استان ایلام است. ریخت شناسی منطقه دره شهر و شرایط آب و هوایی و پوشش گیاهی تاثیر زیادی در پراکندگی حیوانات مختلف داشته است. به طوری که برخی از حیوانات در مناطق کوهستانی (کوه‌های کبیرکوه) و برخی در دشت‌ها و تپه‌ها و برخی دیگر در کنار رود سیمره یافت می‌شوند و بعضا جابه جایی و مهاجرت نیز صورت گرفته است. به طور کلی آب هوا به طور وسیعی به تصمیم گیری گونه‌های گیاهان، حیوانات و حتی شکل زندگی با نوع کارشان که می‌توانند در یک منطقه زندگی کنند بستگی دارد. گونه‌های جانوری و گیاهی در استان ایلام (و خصوصا در منطقه دره شهر) در سال‌های اخیر به دلیل خشکسالی‌های متوالی و پدیده ریزگردها و شکار بی رویه در معرض تهدید و انقراض قرار گرفته اند. بر این اساس این تحقیق تلاش دارد تا از منظر گردشگری شکار و جرم شناسی زیست محیطی تحولات شکار در منطقه مورد نظر را به عنوان نمونه ای از منطقه وسیع ایلام مورد بررسی کیفی قرار دهد. تحقیق در پی پاسخ به این سوال است که مساله شکار چه مراحل تحولی را در منطقه پشت سر گذاشته و چه عواملی در این تحول نقش داشته اند. جایگاه فراغت و گردشگری در این تحول چگونه است. آیا می‌توان گفت که در عمل جرم انگاری شکار مورد قبول ساکنان منطقه قرار گرفته است؟

مبانی نظری

شکار

شکار به معنای حفاظت، پرورش، صید و برداشت از حیات وحش به عنوان یک منبع طبیعی می‌باشد (پرنوتیک و همکاران، 2012 : 386). در واقع شکار می‌تواند بعنوان فعالیتی سرگرم کننده و تفریحی مثلا از طریق شرکت تعدادی از افراد (شکارچیان) در یک رقابت ورزشی به منظور لذت بردن از مسابقه و یا به هدف به دست آوردن برخی از مزایای اقتصادی (توسط شکار) مثل گوشت، پوست و موارد صورت می‌گیرد. علاوه بر جنبه‌های زیست محیطی و اقتصادی، شکار نیز دارای جنبه‌های سلامتی (تفریح و آرامش فعال در یک محیط طبیعی سالم)، فرهنگی (رمز و اصول اخلاقی شکارچیان، خلاقیت هنری) و آموزشی (آموزش شکارچیان، حفاظت از حیات وحش، حفاظت از طبیعت و حفظ تنوع زیستی) می‌باشد. اهمیت شکار به سهم آن در توسعه سایر فعالیت‌ها از جمله کشاورزی و جنگلداری (کاشت درختان، حفاظت از جنگل ها و محصولات کشاورزی از آسیب انجام شده) گردشگری (از طریق فعالیت گردشگری شکار) مهمان نوازی (گسترش شبکه رستوران و استفاده از گوشت مسابقه در طبخ غذا) تجارت (فروش

اقلام گوشت، پوست، شاخ، استخوان حیوانات وحشی و غیره) و سایر صنایع، مانند صنعت مسافرتی و ارتباطات راه دور، می‌باشد(همان، 388). امروزه شکار صرف فعالیتی با اهداف فردی نیست بلکه دارای کاربرد و پیامد در بخشهای مختلف می‌باشد.

گردشگری شکار

در طول تاریخ، شکار با اهداف مختلف مورد استفاده قرار گرفته است تا اینکه که در قرن بیستم تبدیل به یک پدیده اساساً تفریحی شده است(گالگو¹، 2010). به گفته ریستیک (2004) گردشگری شکار به معنی ارائه خدمات به گردشگران بومی و خارجی علاقه مند به شکار می‌باشد. در تعریفی دیگر از گردشگری شکار گردش و فعال ماندن گردشگران و شکارچیان در یک محیط خاص شکار، به عنوان بخشی از یک محیط سالم طبیعی، برای شکار (تیراندازی، تماشا یا ضبط) به هدف اصلی سرگرمی و گذران فراغت می‌باشد و در عین حال هزینه‌های چون اقامت، غذا و امکانات مناسب گردشگری و سایر خدمات قراردادی، توسط گردشگران پرداخت می‌شود(پرناتویک و همکاران، 2012). گردشگری شکار موجب رشد اقتصادی و جمعیتی نواحی روستایی خواهد شد(میلوجیکا و همکاران، 2014). تقاضای ویژه در شکار، در مقایسه با سایر اشکال گردشگری، در لایه‌های مختلف آن قرار دارد که براساس نیازهای خاص شکارچیان گردشگر است. گردشگری شکار علاوه بر شکار، فعالیت و تفریح و اقامت در یک محیط طبیعی سالم، لذت بردن از زیبایی‌های طبیعی و یا محیط‌های عجیب و غریب مناطق شکار و گونه‌های جذاب گیاهان و جانوران، آموزش برای فعالیت‌های شکار و گردشگری موفق را در بر می‌گیرد. در واقع می‌توان گفت که در این نوع از گردشگری صرفاً هدف انجام تجربه موفق شکار نیست بلکه گردشگر خود یا به همراه شکارچیان(راهنما) همه تجارب مرتبط با شکار را در عمل لمس می‌کند. طبعاً در این حوزه سکونت گاه‌های خاص، حمل و نقل، آموزش‌های تخصصی و فعالیت‌های تفریحی و سرگرمی هم تعریف و مشخص می‌شود. در مجموع می‌توان گفت که در این نوع گردشگری، گردشگر سفر را به منظور بهره‌مندی از شکار و امکانات مرتبط با آن انتخاب می‌کند.

جرم شناسی سبز

اصطلاح جرم شناسی سبز یا جرم شناسی محیط زیستی ابتدا در اوایل دهه 1990 با دیدی انتقادی ظهور کرد و رویکردی پایدار به مطالعه جنایات زیست محیطی و آسیب‌های زندگی انسانی و غیر انسانی در رابطه با سیاره و اکوسیستم به عنوان یک کل بود(لینچ² 1990، سود³ 1998، برسمن 2014). جرم محیط زیستی به هر نوع فعل یا ترک فعلی است که موجب زیان و صدمه شدید به محیط زیست و به مخاطره انداختن جدی حیات و سلامت انسان و سایر جانداران شود. به عبارتی می‌توان گفت که هرگونه ایراد خسارت نسبت به اجزای جاندار و غیرجاندار اکوسیستم، جرم زیست محیطی قلمداد می‌شود(قاسمی، 1384: 124). جرم شناسی سبز به مطالعه آسیب‌های زیست محیطی (که ممکن است تعاریف

¹ Gallego

² Lynch

³ South

وسیع‌تری از جرم را شامل شود که از طریق تعریف‌های قانونی ارائه شده باشد) قوانین زیست محیطی (از جمله اجراء، محاکمه و محکومیت)؛ و مقررات زیست محیطی (قوانین مرتبط با جرائم مدنی و اداری طراحی شده برای مدیریت، حفاظت از محیط‌ها و گونه‌های مشخص و مدیریت پیامدهای منفی فرآیندهای صنعتی خاص) توسط جرم‌شناسان اشاره دارد (وایت، 2014). با توجه به مشکلات آشکار ناشی از آلودگی و آسیب زیست محیطی، سیمون (2000: 635) می‌گوید نوعی حساسیت نهادینه شده به حق تنها می‌تواند آشکارا روند قربانی‌سازی محیط زیست، بی‌عدالتی و نقض قوانین زیست محیطی و جرایم شرکتی مرتبط با محیط زیست را تشریح کند (روگهور¹ و سود، 2010). بیشتر نویسندگان در مورد غفلت انواع خاصی از اعمال جنایی یا مضر زیست محیطی بر افشاکاری تمرکز دارند و در انجام این کار آنها به توصیف دقیق و تجزیه و تحلیل پدیده‌هایی مانند تجارت غیر قانونی حیوانات، ورود غیر قانونی و تخریب جنگل، دفع زباله‌های سمی، آلودگی هوا و تحدید به تنوع زیستی پرداخته‌اند (بریسمن، 2014). جرائم سبز یا محیط زیستی را می‌توان به دو دسته کلی جرائم مربوط به عناصر جاندار و غیر جاندار تقسیم کرد. شکار مصداقی از جرم محیط زیستی است که در هر جامعه‌ای از جمله جامعه ما حضور دارد. این شاخه نوظهور از جرم‌شناسی در پی جرم‌انگاری² رفتار مخرب محیط زیستی است.

جرم‌انگاری شکار³

همانگونه که آمد جرم محیط زیستی هر نوع فعل یا ترک فعلی است که باعث ورود آسیب شدید به محیط زیست و به خطر افتادن جدی زندگی و سلامت بشر می‌شود (قوام، 1375: 237). از این رو آنچه که در این فرایند از اهمیت برخوردار می‌باشد جرم‌انگاری است. به‌طور کلی جرم‌انگاری فرایند تبدیل رفتار انحرافی به جرم می‌باشد. ممکن است مثلاً رفتاری انحرافی در رابطه با محیط زیست توسط افراد اتفاق می‌افتد اما جرم تلقی نگردد. در واقع نبود نظام حقوقی مناسب و وجود خلاءهای قانونی موجب سوءاستفاده هر چه بیشتر جامعه انسانی نسبت به طبیعت (در اینجا حیوانات) می‌شود و اعمال هر نوع خشونت نسبت به حیات حیوانات را طبیعی جلوه می‌دهد. بر این اساس با توجه به مخاطرات جدی‌ای که بخش‌های مختلف محیط زیست را تهدید می‌کند نظام حقوقی جامعه قوانین بازدارنده مشخصی در این رابطه وضع می‌کند و به این طریق رفتارها مخرب مرتبط با محیط زیست را جرم می‌انگارد. هرچند جرم‌انگاری به معنی حذف قطعی جرائم سبز نیست. چرا که لازم است تا جامعه نیز نسبت به این نوع جرم‌انگاری واکنش مثبت نشان دهد تا زمانی که برخی افراد تخریب طبیعت (مثلاً شکار) را حق خود بدانند کنترل و کاهش از جرم اتفاق نمی‌افتد. بر این اساس علاوه بر وضع قوانین بازدارنده کافی در زمینه شکار غیر قانونی، لازم است تا شکار غیر قانونی توسط افراد به خصوص شکارچیان نیز جرم‌انگاری شود.

¹ Ruggiero

² Criminalization

³ Criminalization of hunting

پانجیگر^۱ و همکاران (2015) در تحقیق خود به اثر گردشگری شکار بر روی دگرگونی فضایی پرداختند. این تحقیق به بررسی نقش مدیران بر روی زمین شکار و بر تغییرات فضایی در زمین شکار می‌پردازد. پیش شرط مدیریت موفق در زمینه شکار و رقابت در بازار گردشگری شکار، داشتن تعداد قابل توجهی از بازی‌های سالم و جالب همراه با جایزه است. ساخت امکانات با برنامه ریزی درست تاثیر قابل توجهی بر زمین شکار می‌گذارد. بنابراین مدیران باید کاهش تاثیرات منفی بر محیط زیست در زمینه شکار را جهت توسعه پایدار در نظر بگیرند..

میلوجیکا^۲ و همکاران (2014) در تحقیقی با عنوان توسعه گردشگری شکار - یک چشم انداز جدید برای دستیابی به رقابت پذیری در کرواسی پرداختند. هدف مقاله، اشاره به منابع ناآرامد برای توسعه کیفیت گردشگری شکار روستایی کرواسی و ارائه دستورالعمل‌هایی برای توسعه بیشتر آن است. این مطالعه به ارائه ویژگی‌های گردشگری شکار و توسعه آن به منظور مشخص کردن جنبه‌های اولیه توسعه اقتصاد گردشگری شکار، و نیز عوامل محدود کننده آینده توسعه گردشگری شکار در کرواسی می‌پردازد.

مکنزی^۳ (1387) در تحقیقی با عنوان شکار فک‌ها از لحاظ زیست محیطی غیر مسئولانه و شرم آور است یادآور می‌شود که همه ساله صدها هزار فک در مناطق قطبی کره زمین، برای استفاده از پوست آنها که در دوخت پوشاک گران قیمتی نظیر پالتوها، کفش‌ها و دستکش‌ها به کار می‌رود، قتل‌عام می‌گردند. شکار فک‌ها از لحاظ بر هم خوردن تنوع زیستی و از بین رفتن شکارچیان طبیعی ماهی‌های کوچک، اقدامی غیرمسئولانه و شرم‌آور است که باید هر چه زودتر پایان یابد.

بوگو و همکاران (1387) در مقاله خود آثار نابودی حیات وحش و از بین رفتن گونه‌های ارزشمند آن یادآور می‌شوند که انقراض ده‌ها هزارگونه ارزشمند گیاهی و جانوری در چند دهه اخیر و بر هم خوردن تنوع زیستی در بسیاری از نقاط کره زمین، باید زنگ خطر را برای همه مردم و رهبران دنیا به صدا درآورد. بازار پرسود شکار و قاچاق حیوانات وحشی جهت مصارف درمانی، باغ وحش‌ها و یا نگهداری در منازل، ضعف دولت‌ها، فقدان قوانین بازدارنده و درآمد زیاد این بخش، از نکات مهم این مقاله است.

تانسا (1387) در تحقیق خود با عنوان لابی و توریسم شکار، به رسوایی‌های بزرگ دنیای امروز ما می‌پردازد. شکار حیوانات وحشی کشورهای فقیر آفریقایی برای فروش و صادرات گوشت، پر، پوست و عاج این جانوران ارزشمند در خطر انقراض، به یک رسوایی بزرگ دنیای امروز تبدیل شده است. شکارچیان فقیر آفریقایی به دلیل فقدان ثبات سیاسی و فساد دولت‌های حاکم از یک سو و شکارچیان ثروتمند و اشرافی اروپایی و امریکایی در قالب گردشگر شکار از سوی دیگر، به صورتی لجام‌گسیخته در حال نابودی آخرین جانوران وحشی موجود در طبیعت آفریقا هستند. آیا نامیدن این رسوایی بزرگ اخلاقی و زیست محیطی به عنوان یک ورزش و سرگرمی، می‌تواند زشتی‌های آن را پنهان کند؟

¹ Ponjiger

² Milojica

³ McKenzie

احمدی خواه(1391) در تحقیقی با موضوع حقوق حیوانات در سیره و سخن رسول رحمت از روش پژوهش توصیفی - تحلیلی استفاده کرده است. این تحقیق به طور ویژه به بیان حقوق حیوانات در سیره و سخن پیامبر اسلام می‌پردازد. پرسش مطرح این است که آیا به حیوانات فقط به چشم یک ابزار نگریسته می‌شود و به هر نحوی می‌توان با آنها برخورد کرد یا اینکه آنها هم حقوقی دارند؟ به گونه‌ای که انسان را در قبال آنها مکلف می‌سازد.

بررسی تحقیقات در بخش منابع خارجی نشان داد که محققین پدیده شکار را با توجه به متغیرهای محیط زیستی گردشگری شکار، فضا و امکانات لازم برای توریسم شکار، اقتصاد و صادرات و بازار شکار و همچنین از لحاظ حقوق حیوانات مورد بررسی قرار داده اند. مطالعات خارجی نشان می‌دهد که گردشگری شکار به عنوان تجربه ای در حوزه گردشگری در جوامع دیگر حضور دارد. هرچند با انتقاداتی همراه می‌باشد. در بخش مطالعات داخلی بیشتر در زمینه متغیرهای حقوقی، باستان‌شناسی، هنر، محیط زیست و اشعار شاعران در ادبیات فارسی به موضوع شکار پرداخته شده است و اینها گویای آن است که در حوزه جرم شناسی سبز و همچنین گردشگری شکار هیچ تحقیقی در زمینه شکار انجام نشده است. بعضی از مطالعات در حوزه زاگرس انجام شده که بیشتر در حوزه باستان‌شناسی و کوچ عشایر و شیوه های زندگی عشایر پرداخته اند. از جمله این تحقیقات می‌توان به اسکندر امان الهی¹، 1975، کرامر¹ 1982 و غیره اشاره کرد در مطالعات اندکی که در زمینه شکار در زاگرس صورت گرفته و آن هم به ابزار شکار توجه نموده اند می‌توان به دیمانن مونتسن² اشاره نمود. در مجموع می‌توان گفت که تحقیقی که به فرایند تحول مقوله شکار توجه کند در ادبیات داخلی یافت نشده است. بر این اساس این تحقیق با اتخاذ رویکرد جرم شناسی محیط زیستی و گردشگری شکار به مطالعه فرایند تحول شکار در منطقه زاگرس می‌پردازد.

روش تحقیق

روش این پژوهش از نوع روش‌های تحقیق کیفی مبتنی بر پارادایم تفسیرگرایی برساخت گرایی - اجتماعی و مبتنی بر استراتژی روش نظریه مبنایی³ یا گراند تئوری است. گراند تئوری یک روش پژوهش عمومی برای تولید تئوری است(استراوس⁴ و کوربین⁵، 1990).

جامعه مورد مطالعه این تحقیق تعدادی از اهالی روستاهای ارمو(استقرار در دشت)، چمزاب(استقرار در کنار رودخانه) و شیخ مکان(محل استقرار کوهپایه) در شهرستان دره شهر واقع در استان ایلام می‌باشند که تجربه شکار دارند. داده‌های این پژوهش از طریق مصاحبه کیفی عمیق و باز، با 27 نفر از اهالی این روستاها به شیوه نمونه گیری نظری و هدفمند جمع آوری شده است. در رابطه با تعداد نمونه

¹ Kramer Carol

² Mortensen

³ Grounded theory method

⁴ Strauss

⁵ Corbin

انتخاب شده باید گفت که پس از انجام 27 مصاحبه اشباع نظری که ملاک انتخاب نمونه در روش کیفی است حاصل شده است. ده نفر از افراد نمونه مجرد و هفده نفر دیگر نیز متاهل بوده‌اند. پایینترین سن مصاحبه شوندگان 17 سال و بیشترین نیز 68 سال بوده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش به صورت کدگذاری داده‌ها در سه سطح کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی صورت پذیرفت.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در مرحله اول یا کدگذاری اولیه، ابتدا جملات به عنوان واحد مطالعه انتخاب شدند. بعد از آن کلمات کلیدی که خلاصه پیام اصلی جملات بودند (عبارت) استخراج گردید. در این مرحله به همی نکات کلیدی مصاحبه‌ها برچسب‌های مفهومی مناسبی داده شدند و سپس آنها را در یک جدول قرار دادیم.

جدول (1): کدگذاری اولیه اطلاعات تحقیق

اقوام و خویشاوندان، خبرچین، هدایت گر و شکارچی ماهر، کمینگاه، کبیر کوه، قسمت یا منطقه پشته آن، کل و بز فراوان، در گذشته کشتن حیوان جرم نبود، شلیک کردن به بز نر، کشتن چند بز، نزدیک به هفصد بز کوهی شکار کردم، تقسیم گوشت بین همسایه‌ها، کشاورزی و مواد غذایی کم، نان بلوط، تفنگ قرضی، بندرت مگه حیوان به ما حمله می‌کرده، یه بار جریمه شدم، نگه داری از شاخ بز نر، یه بار خوردن گوشت مشکلی نداره، از روی ناچاری، یه بار به خاطر شکار تذکر بهم دادن، چوب هزاره، زن دادن به واسطه شکارچی بودن، پوست آهو، واسطه پاییز، نوک قله، منبع اصلی تغذیه، کمین شبانه، کمبود ابزار کشاورزی، تفنگ معرف فلان شخص، خداوند اینها رو برای ما آفریده.

منبع: یافته‌های تحقیق حاضر

بعد از کدگذاری‌های اولیه به علت تعداد فراوان عبارات، آنها تبدیل به کدهای ثانویه شدند که در این روند کدهای مشابه در یک طبقه جای داده شده و چند کد ثانویه نیز تبدیل به یک کد مفهومی و مقوله بندی شدند. در جدول زیر نتایج کدگذاری باز ارائه شده است:

جدول (2): کدگذاری محوری اطلاعات تحقیق

مقوله محوری	مقولات	مفاهیم
	اقوام و آشنایان	رفتن به کوه با اقوام و آشنایان، با عموزاده هام به شکار می‌رفتم، هدایتگر شکار، بیشتر مواقع با دوستان، شکارچی ماهر، رفقای دوران مدرسه، با چند نفر از کشاورزان، خبرچین شکار،
	کمین گاه	شب به کمین می‌نشستیم، جاهای مختلفی برای کمین درست می‌کردیم، معمولاً از قلوه سنگ درست می‌کردیم، حیوان از چند قدمی کمینگاه رد می‌شد، چند شب در کمین می‌نشستیم، تا بار دهی محصول هر شب نهبانی می‌دهیم،
	شکار ناگهانی	مواجه شدن بر حسب اتفاقی، در راه کمین بهش بر خوردم، ترس از اینکه اون اول حمله کنه، تیراندازی به خرس از روی ترس، حمله ناگهانی گراز مادر، بر خورد اتفاقی در راه منزل، چاره ای جز فرار نداشتم،

ادامه جدول (2): کدگذاری محوری اطلاعات تحقیق

شکار بی رویه گونه های مختلف	کشتن چند بز و قوچ، کل و بز فراوان، شمارش در کشتار، سیصد تا شکار کردم، نزدیکی صبح جوجه تیغی را شکار کردم، کشتن چند تا شانه به سر، شکار پرنده با نور چراغ قوه، چند تا خرگوش کشتم، تعداد انگشت شماری هزار تا کل و بز کشتن، شکار چند تا گراز،	
شکار برای رفع نیازهای ضروری	تقسیم گوشت بین همسایه ها، یکی از منابع اصلی تغذیه ما بود، کاسمسا، برای خانواده ام شکار می کنم، گاهی وقتا همسایه ما شکار میرفت گاهی وقتا ما می رفتیم، پوست آهو را برا گرفتن اقلام غذایی معاوضه می کردیم،	
ابزار شکار	تفنگ قرضی، چند تا تفنگ در روستا بیشتر نبود، همه چیز شکارچی تفنگش بود، تفنگ فامیل، همه اهالی تفنگ منو می شناسند، با سم شکارش کردم، با تفنگ بادی، با تله تو دام انداختمش، تفنگ ساخت آمریکا، هر نوع اسلحه ای هست،	
تحول در زراعت	زراعت نبود، نان خیلی کم پیدا می شد، نان بلوط، ابزار کشاورزی مثل الان نبود، کاشت هر نوع محصولی هست، کشاورزی فراوان و گوشت کم مصرف می کنم، زمین ها هم کشت آبی اند، استفاده از آب چاه عمیق،	
کشتار عمدی و درآمد	زخمی کردن یکی از طایفه، در حمله گرگ نیمی از احشام تلف شدن؛ عصبانیت از دست پلنگ، از روی ناچاری، مشتریام بهم زنگ میزنن، دم روباه را بهتر می خرنن، کشتن یک بز از گله، یه بار منو زخمی کرد، محصولات ما را خراب کرد، پوست گراز ارزش زیادی دارد، نیمی از مزارعه هندوانه های ما توسط گراز خراب شدند، جوجه تیغی و خرگوش مزارعه خیار ما را خراب کردند؛ مزارع برنج ما را خراب کردن، مشتریان ثابت	
تحولات شکار: تحولات خطی، رفتاری و فکری شکارچیان در دوره های مختلف شکار	اقتدار و افتخار	نگه داشتن دندان پلنگ، نگهداری از شاخ بز نر کوهی، نگه داشتن پنجه خرس، خشک کردن دار کوب، شاخ کل کوهی تا چند سال پیش سردر خونم بود، چوب هزاره، زن دادن خانواده ها به واسطه شکارچی بودن فرد،
	فرهنگ غلط شکار (باورهای نادرست)	موی گرگ در بینی و سوراخ گوش اعتقاد به زیرکی برای فرد، شاخ مار برای برکت، پوست آهو درمان عفونت، فرج کفتار برای خوشبختی، پیه ی خرس برای درمان رماتیسم، پوست گراز برای کمردرد، شکار گراز برای درمان عفونت در بدن، زهره خرس درمان سرطان، زبان خرس درمان بیماری های ناعلاج،
	فصول شکار	اواخر بهار، تیرماه، معمولاً تابستان، اواخر پاییز، نزدیکی عید، بیست و هفتم اردیبهشت ماه، هفته ای یک بار تعطیلات، آذر ماه، اواخر تابستون،

ادامه جدول (2): کدگذاری محوری اطلاعات تحقیق

احکام اسلامی	حیوانات حرام گوشت شکار نمی‌کردیم، برا دفع خطر بود نه برا گوشتشان، گوشتشان مشکلی نداره، کمتر به احکام توجه دارم، چیزی که بهت ضرر می‌رسونه باید از بین برد، کمتر بهش فکر کردم، برای تفریح چند حیوان بکشیم چه ایرادی داره، بعید میدونم مشکلی داشته باشه، با یه بار خوردن مشکلی پیش نمی‌آید، لذتو بچسب، گمان نمی‌کنم کسب نیاز از لحاظ اسلامی مشکلی داشته باشه،
تفریح، هیجان و لذت(فراغت و گردشگری)	جوجه تیغی را فقط به خاطر گوشتش شکار می‌کنم، یه روزو باید خوش گذروند دیگه، رفتن به کوه برای خوشگذرانی، یک دوره‌می، برای تمرین و لذت، شکار کبک برای تفریح، بیشتر به قصد سرگرمی، دو سه شب با دوستان به جنگل میریم؛
قلمرو جغرافیایی	کبیرکوه، معمولاً پشته، داخل مزرعه، کنار رود سیمره، داخل نيزارها، کنار شالیزار، مزرعه هندوانه، کنار چشمه‌ها، داخل دشت
افزایش گونه‌های در معرض انقراض	این منطقه دیگه کل و بز نداره، همشون از بین رفتن، چندین شب کمین زدیم ولی نشد، چندین شب به کمین نشستیم ولی پیداش نشد، این مسیر دیگه گراز نداره، سراسر این دشت من فقط یه کفتار دیدم، چندین هفته به دنبال شکار یک ماهی خوارم، همه این منطقه رو بگردی یه خرگوش نداره،
جرم انگاری شکار	قوانینی تو اون زمان نبود، اصلاً به ندرت اینجا سر می‌زنم، شکار حق ماست، ضرر به محولات ما جرمی نداره، قانون طبیعت دیگه، مشکلی از بابت قانون تا به حال برام پیش نیامده، از جاهای دیگه میان اینجا شکار و اصلاً قانون منعی نیست، حیواناتو خدا برای ما افریده، شبها شکار می‌کنم و مشکلی پیش نمیاد، کشتن چند پرنده جرم نیست، شکار کبک جرم نیست، اصلاً جریمه نشدم، یه بار در سال شکار کردن مشکلی نداره،

منبع: یافته‌های تحقیق حاضر

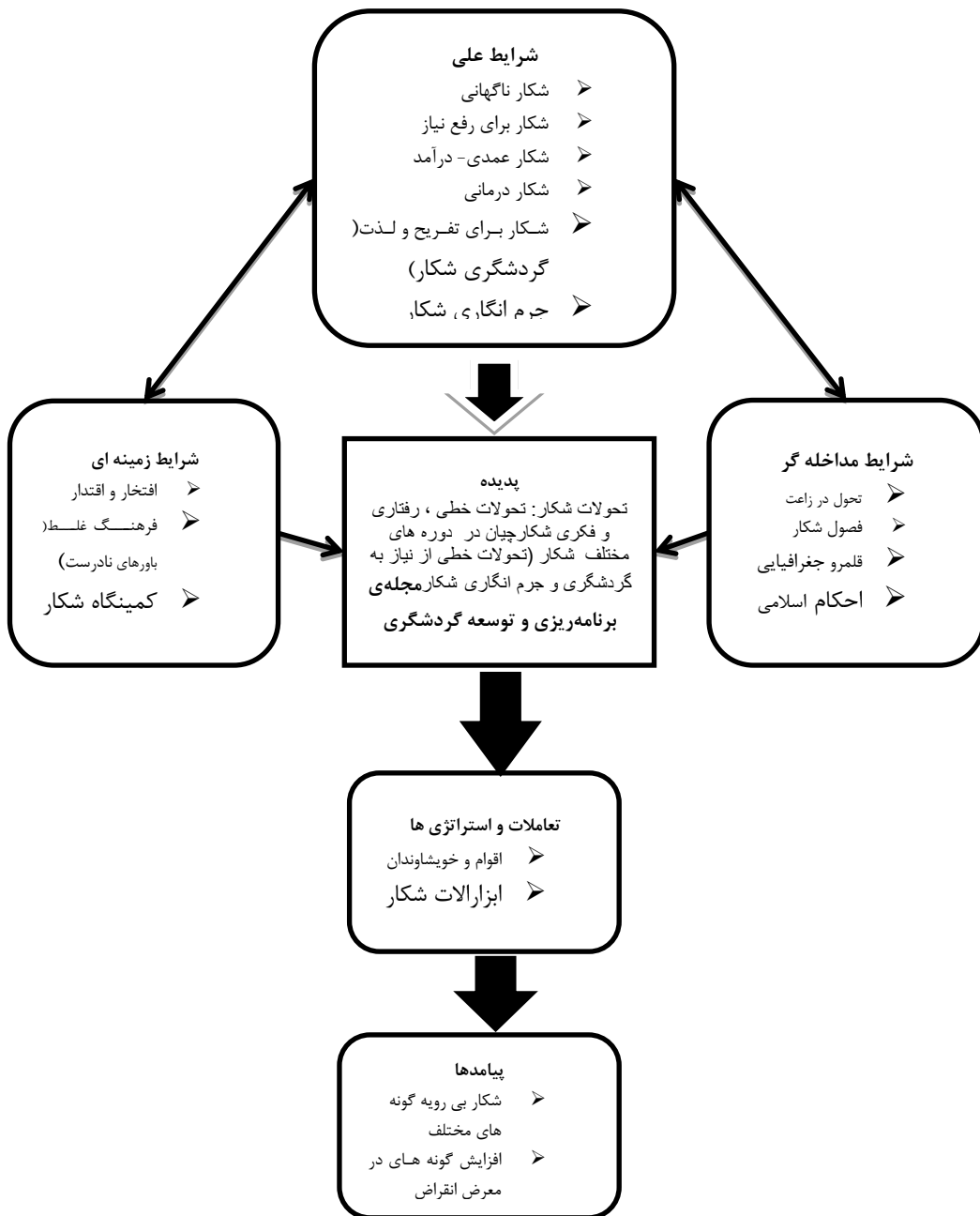
در مرحله سوم و در مرحله کدگذاری انتخابی مقولاتی که از ترکیب مفاهیم اولیه ساخته شده در ارتباطی منطقی با یکدیگر به شکل گیری نظریه کمک می‌کنند. در این مرحله، مقوله‌ها به صورت یک شبکه با هم در ارتباط قرار می‌گیرند و نظریه به تدریج ظهور می‌یابد (نیومن¹، 2006، 423). در این تحقیق مقوله‌های عمده را در مرحله نهایی به صورت مدل مفهومی زیر با هم مرتبط ساخته ایم.

در مدل زیر که مبتنی بر تحولات خطی، رفتاری و فکری شکارچیان در دوره‌های مختلف شکار می‌باشد، امر شکار گونه‌های مختلف، در دوره‌های زمانی تحت تاثیر تحول در زراعت، فصول شکار، کمینگاه، اقتدار افراد حتی قلمرو جغرافیای خاص خود بوده است. در گذشته به دلایل مختلف (فقدان زراعت، رفع نیاز و...) زمینه‌ی کسب وجهه و اقتدار با شکار فراهم بود و کسانی که به این منزلت دست می‌یافتند از احترام خاصی در نزد اقوام برخوردار بودند، و حتی در برخی از این نواحی برحسب عرف خانواده-

¹ Neuman

ها، یکی از شروط اصلی ازدواج دختران، شکارچی بودن فرد بود. شکار در این نواحی همراه با خرده فرهنگ‌هایی بود. با گذشت زمان باورهای نادرستی (فرهنگ غلط شکار) در زمینه شکار شکل گرفت که زمینه کشتار بی رویه گونه‌های خاص گردید و هیچ نوع قانون بازدارنده‌ای تاثیر گذار نبود. در تعامل با این عوامل، افراد همراه شکارچی و همچنین ابزارمورد نیاز برای شکار از اهمیت برخوردار می‌باشد، این سیر زمانی و خطی از اقوام به آشنایان نزدیک رسید. گرچه تفکیک کردن این سیر مشکل است، اما امروزه دوستان و آشنایان بیشتر با هم به شکار و تفریح می‌روند و چند روزی را با هم در دل طبیعت سپری می‌کنند. به دلیل کمبود ابزار شکار در گذشته بیشتر اوقات تبادل ابزار مرسوم بود و اینکه شکار زیاد با یک اسلحه، به آن ابزار جنبه تقدسی می‌داد. با گذر زمان ابزار شکار پیشرفته تر شد و شکار گونه‌های دیگر با دلایل مختلف (درآمد و تفریح و لذت) شکل گسترده تری به خود گرفت و در این بین تاثیر فرهنگ و مخصوصاً دین در شکار کاهش پیدا کرد و به نوعی با کشتار بی رویه ای از گونه‌های دیگر و به وجود آمدن مخاطرات دیگر (خشکسالی، کاهش قلمرو، پدیده ریزگردها و غیره) امروزه نیازمند تدابیر موثرتری برای جلوگیری از بروز فاجعه هستیم.

مدل مفهومی (1): تحولات شکار: تحولات خطی، رفتاری و فکری شکارچیان در دوره‌های مختلف شکار

تحولات شکار

با توجه به این که روش تحقیق مطالعه حاضر کیفی است، در یافته‌ها به بحث مفهومی برای پیش برد مطالعه و همچنین به تقسیم بندی چهار دوره مختلف از شکار در جامعه مورد مطالعه با اهم ویژگی‌ها و شرایط هر دوره خواهیم پرداخت. دوران مورد نظر عبارتند از 1- شکار و رفع نیاز 2- شکار درمانی 3- شکار برای تفریح، لذت و هیجان، (گردشگری شکار) 4- جرم‌انگاری شکار

1- شکار و رفع نیاز

در گذشته شکار برای رفع نیازهای ضروری صورت می‌گرفت، نیاز به غذا و نیاز به حفاظت از خود و مزرعه. خانواده‌هایی که معمولاً رابطه فامیلی با یکدیگر داشتند در کنار هم زندگی می‌کردند و مردان این خانواده‌ها جهت صید و شکار با هم بودند و کمتر پیش می‌آمد غیر از موارد مصرف حیوانات دیگر را شکار کنند، مگر در صورت مواجهه شدن ناگهانی با حیواناتی مثل پلنگ یا خرس که راهکار آن یا فرار یا شلیک به سمت جانور بوده است. مردمان این جوامع برای این جانوران ارزش قائل بودند. از ویژگی‌ها و شرایط شکار در این دوران می‌توان به مواردی اشاره کرد که عبارتند از: نبود زراعت و مواد غذایی، پایین بودن سطح زیر کشت، کمبود ابزارات شکار، به دنبال افتخار و کسب منزلت گشتن با شکار، کاسمسایی (مبادله گوشت بین خویشان)، کشتار بیش از حد جانوران (هزاره باوری یا چوب هزاره). انقراض کل و بز کوهی.

"علی می‌گفت میانه‌های بهار بود که با چند نفر از خویشان برای شکار به کوه رفتیم، او می‌گفت معمولاً سه نفری به شکار می‌رفتیم، شکارچی، هدایت‌گر، خبرچین، وظایف هر یک متفاوت بود. شکارچی کسی بود که بهترین مهارت را در شکار می‌داشت. این فرد در کمینگاه منتظر می‌ماند تا شکار به او نزدیک شود. وظیفه‌ی هدایت‌گر این بود که گله را به سمت کمینگاه هدایت می‌کرد، گاه با قیل و قال و گاه به وسیله سگان شکاری. خبرچین فردی بود که در مواقع صید زیاد به اقوام و خویشان در روستا خبر می‌داد که برای کمک به آنها راهی منطقه می‌شدند"، در جواب یکی از سوالات می‌گفت که گوشت شکار برای جلوگیری از خراب شدن و یک رسم دیرینه (کاسمسای) بین اقوام تقسیم می‌شد. وقتی که از داستان‌های شکارش می‌گفت و اینکه دویست و خورده‌ای بز کوهی شکار کرده بود و در طول زمان‌های شکارش به هزار تا راس نرسیده بود، ما را با یک اصطلاح دیگر و یک باور دیگر در بین شکارچیان مواجه کرد «چوب هزاره». علامت یا نشانه عجیبی است که از طرف شکارهای کوهی " کل و بز " در مقابل چشم شکارچی نشان داده می‌شود. مردم این دیار اعتقاد دارند که اگر شخصی 999 شکار کوهی " کل و بز " را شکار کند هزارمین شکار ملائکه‌ای است که به صورت شکار با حرکاتی عجیب اعتراض خود و هم نوعان خود را به رویت شکارچی می‌رساند. اعتراض به صورت سر بر زمین نهادن و پا در هوا بردن توسط حیوان نشان داده می‌شود. (چهارشنبه 1396/04/14 ساعت 20/17).

همچنین شکار در این منطقه در گذشته و حتی اکنون برای نیاز به امنیت به خصوص برای مزارع صورت می‌گرفت.

"آقای اولاد یک مزرعه دارد، او می‌گوید به همراه چند تا از کشاورزان شبانه نگهبانی می‌دهد که گرازها مزارع آنها را خراب نکنند، مزرعه تالابی آنها چند هفته‌ای است که کاشت شده است و نیاز به مراقبت شدید دارد، او می‌گوید چند شب پیش به گله گراز اومده بودن و چندین کرت تالبی همسایه را خراب کرده بودند. ما شب گذشته یکی از آنها را شکار کردیم، او از روش‌های شکار برای مان گفت که معمولاً از تفنگ و سم همراه با خمیر برای شکار استفاده می‌کردند (جمعه 1396/04/16 ساعت 16).

2- شکار و درمانگری

یکی از دلایل شکار در گذشته شکار به قصد درمانگری بود. روشی مرسوم شده که افراد به قصد درمان به شکار روی آورده‌اند، آنهایی که راه چاره را در خوردن گوشت حیوان برای درمان می‌بینند. شکار کردن در این دوره زمانی همه‌گونه حیوانی که گمان به درمان در آن وجود داشت را شامل می‌شد و شکار وسیله‌ای برای رسیدن به هدف محسوب می‌شد که حکم به حلال یا حرام بودن در آن معنی ای نداشت. حتی در سال‌های اخیر نیز ناامیدی در معالجه و درمان بیماری‌ها جدید مانند سرطان و غیره و مخاطرات ناشی از درمان به روش‌ها و فنون جدید، مردم را به سمت شکار و انقراض گونه‌ها کشانده است. (جدول 3) مخاطره با شکار درمانی واقعا رابطه نزدیکی دارد. با افزایش علم و آگاهی و پزشکی هسته‌ای باز مردم به خاطر عدم قطعیت درمان به سمت شکار بی رویه گونه‌های مختلف جانوری برای درمان می‌پردازند. از ویژگی‌های این دوره می‌توان به، افزایش محصولات کشاورزی، افزایش سموم کشاورزی، افزایش بیماری‌ها، تخریب مزارع توسط جانوران، خسارات جانی و مالی جانوران را می‌توان نام برد که باعث انقراض و در معرض انقراض قرار دادن گونه‌های خاصی مثل گرگ، خرگوش، سنجاب و کفتار شده است.

جدول 3: انواع گونه‌ها در کشتار درمانی

حیوان	موارد استفاده	نوع باور و درمان
گراز	پوست و گوشت	عفونت، سرطان، درد مفاصل، بیماری‌های گوارش
خرس	زبان، پیه و ذهره	سرطان، بیماری‌های ناعلاج دیگر
کفتار	فرج کفتار	اعتقاد و باور به خوشیخت شدن و زن گرفتن
گرگ	موی گرگ در بینی و گوش	باور به زیرکی و چابکی و نابودی دشمنان
مار	شاخ و دندان و زبان	برکت و بهره، قدرت تکلمش بیشتر و سخنران خوب
خرگوش	گوشت	عفونت کمر درد
تیپو	گوشت	افزایش زیرکی

منبع: یافته‌های تحقیق حاضر

3- گردشگری شکار (شکار برای تفریح و هیجان)

با گذشت زمان شکار برای عده زیادی مبدل به یک ورزش یا بهتر بگوییم یک تفریح و هیجان شده است. تفریح بی‌رحمانه‌ای که حیوانات باشکوه را به خاک و خون می‌کشد. مد و بوی (1998) بیان می‌کنند که گاهی اوقات افراد بر خلاف قوانین شکار، برای تفریح صید می‌کنند. آنها هدف از شکار را تجربه و لذت و آن را یک فعالیت تفریحی مشروع عنوان می‌کنند امروزه با تفنگ‌های پیشرفته شکارچیان از فاصله‌های دور حیوانات را به قصد صرف تفریح و لذت شکار می‌کنند. از ویژگی‌های این دوران، افزایش محصولات کشاورزی و باغی، خشکسالی‌های پی در پی، اسلحه‌های پیشرفته، شکاری رویه کبک، شکار بی‌رویه گراز و جوجه تیغی، شکار در شب به قصد تفریح، زنده‌گیری جانوران را می‌توان نام برد که باعث انقراض و در معرض انقراض قرار دادن گونه‌های خاصی مثل خرگوش، گراز، پلنگ، هدهد، عقاب، جوجه تیغی، روباه، کبک و تیپو در این نواحی شده است.

"محسن یکی از اهالی این روستاست، او می‌گوید من و دوستان دوران مدرسه معمولاً آخرای هفته و بعضی وقت‌ها که بیکار هستیم به صرف تفریح و بیشتر لذت و هیجان، شبانه به اطراف تپه‌های روستا می‌رویم، معمولاً جاهایی که چشمه هست بیشتر به کمین می‌نشینیم تا جوجه تیغی بیاد به سمت برکه آب و اونو شکار می‌کنیم. گوشت جوجه تیغی بسیار خوشمزه هست، بعضی وقتا به کم زودتر برای شکار می‌رویم، غروب زودتر می‌رویم و چند تا کبک شکار می‌کنیم، چون ممکنه جوجه تیغی برای شکار گیرمان نیاید. او می‌گفت تو این روستا هیچ تفریحی نداریم و این می‌تونه تنها تفریح همراه با لذت و هیجانات خاص خود باشد". (یکشنبه 1396/04/18 ساعت 19).

4- جرم‌انگاری شکار

انسان‌ها سنت‌های خیلی زیادی برای کشتار حیوانات به عنوان سرگرمی یافته‌اند و نام آن را ورزش می‌گذارند. مانند شکار و ماهیگیری، همچنین علاقه‌ای به بستن حیوانات و به دنبال کشاندن در پارک‌های آبی و باغ‌های حیات وحش و یا به عنوان تزئین «نمونه‌ها» در موزه‌های تاریخی - طبیعی دارند. انسان‌ها از مبارزات حیوانات لذت می‌برند (سولوند¹، 2013). آنها هیچ‌گاه آزار رسانی به حیوانات را جرم تلقی نکرده‌اند. اگرچه دولت و نهادهای قانون‌گذار برای انواع شکار موارد مجرمانه‌ای را در نظر گرفته‌اند² ولی مردم شیوه و میزان شکار در این منطقه را جرم ندانسته‌اند. در مصاحبه‌های متعدد با ساکنان مناطق سه گانه آنها بر طبیعی بودن این رفتار و خلاف قانون نبودن آن تاکید داشته‌اند. یکی از موارد با اهمیت در مصاحبه که ذکر آن می‌رود، شکار به عنوان یک وسیله برای استفاده بشر از آن هست که این نگرش باعث هر نوع رفتاری با حیوانات توسط شکارچیان شده است. در واقع برخلاف رویکرد نهادهای کنترلی به خصوص محیط زیست که شکار حیوانات را ممنوع و مستحق مجازات می‌دانند اما در میان افراد منطقه کمتر جرم‌انگاری در این رابطه رخ داده است. هرچند ضعف نهادهای حفاظتی و بازدارنده نبودن قوانین در این رابطه بی‌تاثیر نیست. از ویژگی‌های این دوره می‌توان به افزایش شکار، افزایش جمعیت، بیکاری، کنترل کمتر مناطق از طرف اجراء کنندگان قانون و غیره را می‌توان بیان کرد.

"سعید که با وسایل مختلف (قلاب، تور، برق، سم، مواد منفجره و غیره) ماهی صید می‌کند، تعریف می‌کرد که خداوند اینها را برای ما آفریده است که آدماش از آنها استفاده کنند، او می‌گفت که در تمام فصول سال از رودخانه سیمه ماهی شکار می‌کند و تا به حال با مشکل قانونی مواجه نشده است (1396/04/20، سه شنبه ساعت سه بعدظهر).

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

محیط زیست ایران، برغم گستردگی اش، بسیار فقیر و شکننده شده است و در این میان، حیواناتی که در ایران زندگی می‌کنند، حال و روزی بهتر از گیاهان در معرض انقراض ندارند. منطقه زاگرس تحت تاثیر بحران‌های شدیدی، از جمله آلودگی زیست محیطی، نابودی زیستگاهی، افزایش شتابان

¹ Sollund

² - اولین جرم‌انگاری شکار در ایران به سال 1307 با تصویب مواد 182 و 179 قانون مدنی بر می‌گردد. بعد از آن در سال 1327 قوانینی در ارتباط با منع صید ماهی به تصویب رسید. در سالهای بعد قوانینی در ارتباط با شکار مورد تصویب و بازبینی قرار گرفت. بعد از انقلاب در سال 1375 قوانین مرتبط با صید و شکار مورد تجدید نظر و بازبینی قرار گرفت.

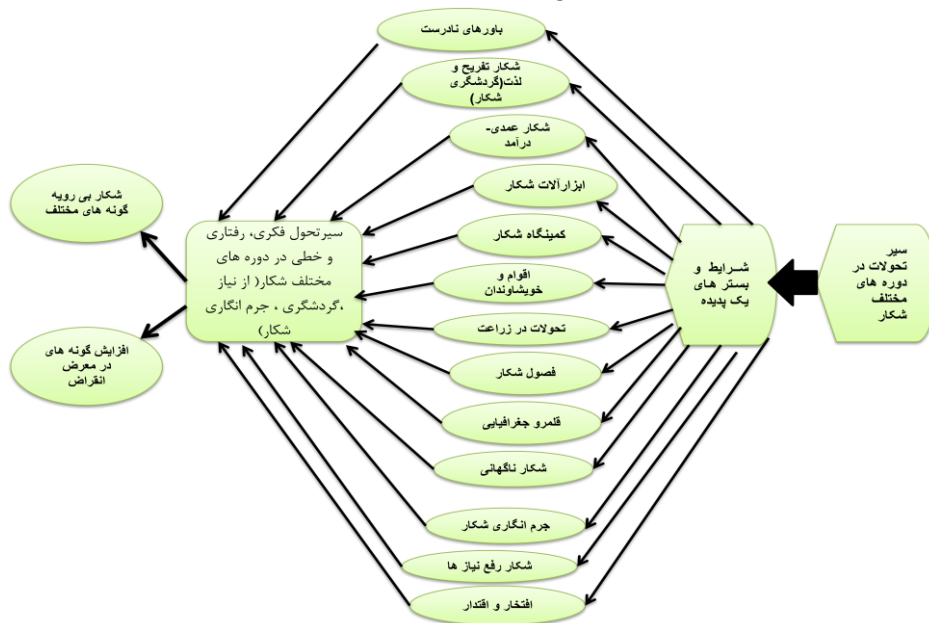
جمعیت، خشکسالی‌های پی در پی، تخریب جنگل‌های بلوط، بحران آب و خشک شدن چشمه‌های هزارساله، انقراض گونه‌های گیاهی و جانوری و هجوم ریزگردها قرار گرفته است و نیازمند برنامه‌ریزی، مطالعه و تصمیمات لازم می‌باشد. حوزه مطالعاتی جرم‌شناسی سبز یکی از حوزه‌های نوظهور در این رابطه مطالعه آسیب‌های زیست محیطی، قوانین زیست محیطی (اجراء، پیگرد، شیوه محکومیت) و مقررات زیست محیطی (سیستم‌های جنایی، مدیریت مدنی، حفاظت و حفظ گونه-ها) توسط جرم‌شناسان اشاره دارد (وایت، 2008). در کنار این رویکرد، مفاهیمی از قبیل عدالت زیست محیطی و عدالت اکولوژیکی را برای برون رفت از بحرانهای زیست محیطی به کار می‌رود. در واقع این نوع جرم‌شناسی عمدتاً به تحلیل جرائم محیط زیستی از جمله شکار غیر قانونی می‌پردازد. در عین حال با حوزه میان رشته‌ای دیگر با عنوان گردشگری شکار نیز مرتبط است. با در نظر گرفتن رویکردی تلفیقی این تحقیق به تحلیل کیفی تحولات شکار به عنوان یکی از آسیب‌های جدی زیست محیطی پرداخته است.

در این تحقیق سه ناحیه کوهستانی، دشتی و جلگه‌ای (شیخ مکان، ارمو، چمژاب) از شهرستان دره شهر مورد بررسی قرار گرفت. اطلاعات از مردم این منطقه، در سنین بین 17 تا 68 سال که تجربه شکار داشته‌اند به روش کیفی گردآوری و مورد تحلیل قرار گرفت. بر اساس نتایج تحقیق مقوله شکار در منطقه به چهار دوره تقسیم گردید. این دوره‌ها با اهم ویژگی‌هایشان عبارت بودند از، 1- شکار و رفع نیازها، رفع نیازهای ضروری که از طریق شکار صورت می‌گرفت. برخی از ویژگی‌های مهم این دوره عبارتند از نبود زراعت و مواد غذایی، کمبود ابزارات شکار، تصدیق حقوق حیوانات و احکام شکار را نام برد. این دوره در هر سه ناحیه مورد بررسی به انقراض کل و بز کوهی ختم شد. 2- شکار درمانی، عبارت بود از شکار به قصد درمان، یا قطع امید از پزشکی مدرن و روی آوردن به روش‌های جدید. برخی از ویژگی‌های مهم این دوره، افزایش سموم کشاورزی، عدم توجه به حقوق حیوانات، افزایش بیماری‌ها، تخریب مزارع توسط جانوران، خسارات جانی و مالی جانوران را می‌توان نام برد. در این دوره انقراض خرگوش در ارمو، سنجاب در شیخ مکان در معرض انقراض و گرگ و کفتار در چمژاب در معرض انقراض قرار گرفته‌اند. 3- شکار برای تفریح و هیجان (گردشگری شکار)، از ویژگی‌های این دوران، عدم توجه به حقوق حیوانات، خشکسالی‌های پی در پی، اسلحه‌های پیشرفته، شکار بی‌رویه گراز و جوجه تیغی، زنده گرفتن جانوران برای درآمد را می‌توان نام برد. گراز و جوجه تیغی، کبک، در هر سه ناحیه در معرض انقراض قرار دارند. 4- جرم‌انگاری شکار. وضع قوانین موثر و جامع در زمینه حمایت از حیاط حیوانات. این مرحله ویژگی‌های مرحله سوم را دارا بوده و هر نوع حیوانی در معرض شکار قرار می‌گیرد عملی مجرمانه محسوب نبوده است. با توجه به مدل تحلیلی 2، تحول شکار در دوره‌های مختلف تحت تاثیر شرایط و بسترهای خاص خود بوده است. این شرایط و بسترها تحت تاثیر دوره‌ی تاریخی و موقعیت جغرافیایی هر یک از مکان‌ها بوده، تشابه آداب و رسوم در هر سه منطقه وجود داشته است و همچنین می‌توان گفت که با سیر زمانی طرز نگرش و رفتار شکارچیان در زمینه شکار گونه‌های مختلف،

تغییر کرده است. این طرز رفتار و نگرش به شکار طبق مطالب بیان شده زمینه شکار بی‌رویه و در معرض انقراض قرار دادن گونه‌های مختلف حیوانات شده است. به عبارتی از وقتی که شکار خاصیتی فراغتی و گردشگرانه به خود گرفته در کنار عوامل زمینه ای دیگر موجب نابودی گونه‌های جانوری شده است. هرچند در دنیا گردشگری شکار تبدیل به صنعتی پول ساز به خصوص در با رویکرد فراغتی شده است اما در کشور ما شکار و کشتار غیر قانون حیوانات جنبه فراغتی پیدا کرده است. این در حالی است که در بسیاری از کشورها در حوزه گردشگری، جنبه خشونت‌ی شکار کاهش پیدا کرده و بیشتر مردم از تفریحات و تجارب مرتبط با حیات وحش لذت می‌برند (پانچیرگر، 2015).

مدل تحلیلی (2): سیر تحولات شکار در دوره های مختلف،

منبع: یافته های تحقیق حاضر

در عین حال باید توجه داشت که گردشگری شکار تحت تاثیر جرم انگاری شکار شکل گرفت. در بسیاری از کشورهای توسعه یافته هر نوع حیوان آزاری (از جمله شکار) جرم انگاری شده است. در کشور ما حیوان آزاری به درستی جرم انگاری نشده است. نبود نظام حقوقی مناسب و وجود خلاءهای قانونی موجب سوءاستفاده هر چه بیشتر جامعه انسانی نسبت به حیوانات شده و اعمال هر نوع خشونت نسبت به حیات حیوانات را طبیعی جلوه داده است. در سال‌های اخیر هرچند شاهد تقویت قوانین محیط زیست گرا هستیم اما هنوز حقوق طبیعت از طرف مردم به اشکال مختلف (از جمله شکار) نادیده گرفته می‌شود. تا افراد جامعه بسیاری از آسیب‌های محیط زیستی را جرم انگاری نکنند قوانین و نهادهای کنترلی و حفاظتی به تنهایی نمی‌توانند مانع فعالیت‌های مخرب نسبت به طبیعت باشند. در نتیجه همه افراد جامعه باید در برخورد با مخاطرات فعالیت داشته و بستری مناسب برای حفاظت از محیط زیست ایجاد کنند.

پیشنهادات

- ✓ جرم انگاری شکار می‌تواند در حفظ گونه‌های حیوانی حیات وحش موثر باشد. قوانین فعلی مرتبط با شکار از بازدارندگی کمی برخوردار می‌باشد و لازم است مجلس و نهادهای متولی قوانین بازدارنده تری را در ارتباط با شکار تصویب کنند.
- ✓ حیات وحش می‌تواند به عنوان بستری برای گسترش گردشگری مورد استفاده قرار گیرد. بازدید مستقیم گروه‌های مختلف افراد از حیات وحش می‌تواند موجب حفظ حیات وحش و ارتقای فرهنگ محیط زیستی گردد.
- ✓ اختصاص شعبه‌های ویژه دادسرا و محاکم کیفری در راستای رسیدگی سریع و مقتدرانه به جرائم متخلفان و مجرمان می‌تواند در پیشگیری و نجات جان حیوانات و حیات وحش موثر باشد.
- ✓ ایجاد هماهنگی بین ماموران محیط زیست، نیروی انتظامی و محاکم کیفری در این خصوص به طور کامل ضروری می‌باشد.
- ✓ دقت بیشتر در ارائه مجوز شکار برای رونق گردشگری شکار
- ✓ ایجاد بسترهای لازم برای فرهنگ سازی مردم در زمینه شکار.
- ✓ ایجاد انجمن‌های حافظ محیط زیست و جانوران در معرض انقراض.
- ✓ نسب تابلوهایی در مناطق مهم در زمینه حقوق حیوانات و احکام شکار و تعمیق جرم انگاری شکار در میان مردم.
- ✓ برگزاری همایش‌های محیط زیست و آموزش یک دوره و واحد درسی در مورد محیط زیست و مخاطرات ناشی از آن برای دانش آموزان.
- ✓ گذراندن دوره آموزشی اجباری ارتقای فرهنگ محیط زیستی برای متقاضیان اسلحه و یا افراد دارای اسلحه

منابع

1. ابرند آبادی، علی حسین نجفی، بلیک، ژان الیزابت، گرجی فرد، حمید رضا (1392). **جرم شناسی سبز و جرایم زیست محیطی**، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی
2. احمدی خواه، علی (1391). **حقوق حیوانات در سیره و سخن رسول رحمت، مجله معرفت**، شماره 182، صص: 97 تا 110.
3. بهرامی، اردشیر (1395). **سنت و مدرنیته در تعامل با محیط زیست؛ کدام یک ویرانگر؟** پایگاه اطلاع رسانی گوفا رما. <http://www.goftarema.ir>
4. تانسا، میوسا (1387). **لابی و توریسم شکار، رسوایی‌های بزرگ دنیای امروز ما. مجله سیاحت غرب**، 1387 - شماره 64، صص: 122 - 126.
5. جاسمیان بقلانی، عقیل، ۱۳۹۱، **اسلحه تهدیدی برای حیات وحش ایران، نخستین همایش ملی حقوق محیط زیست و منابع طبیعی زاگرس، خرم آباد، اداره کل مدیریت بحران استانداری لرستان**، <https://www.civilica.com/>
6. بوگو، جنیفر و متولی، جیم (1387). **آثار نابودی حیات وحش و از بین رفتن گونه های ارزشمند آن، مجله سیاحت غرب**، شماره 65، صص: 117 - 124.
7. خیرگزاری مهر: www.mehrnews.com. شناسه خبر: 2167138 - شنبه ۱۱ آبان ۱۳۹۲ - ۱۰:۵۵
8. قاسمی، ناصر (1384). **درآمدی بر جرائم زیست محیطی، فصلنامه دیدگاه های حقوقی**، شماره 34 و 35، صص: 114-124.
9. قوام، میر عظیم (1375). **حمایت کیفری از محیط زیست، انتشارات حفاظت محیط زیست**.
10. گیدنز، آنتونی (1388). **جامعه شناسی، مترجم چاوشیان، تهران: غزال**.
11. مکنزی، دبی (1387). **شکار فک ها از لحاظ زیست محیطی غیر مسئولانه و شرم آور است، مجله سیاحت غرب**، شماره 59، صص: 119 - 124.
12. Amanolahi-Baharvand, S. (1975). **The Baharvand, former pastoralists of Iran** (Doctoral dissertation, Rice University).
13. Brisman, A. (2014). Of theory and meaning in green criminology. **International Journal for Crime, Justice and Social Democracy**, 3(2): 21-34
14. Eliason, S. L. (2003). Illegal hunting and angling: The neutralization of wildlife law violations, **Society & Animals**, 11(3): 225-243.
15. Gallego, J. I. R. (2010). Caza y turismo cinegético como instrumentos para la conservación de la naturaleza/Hunting and hunting tourism as tools for nature conservation, In **Anales de Geografía de la Universidad Complutense** 30(2): 163-186.
16. Ponjiger I, Lulić D., Milutin, K., Marković II, V., & Matejević II, M. (2015). Impact of hunting tourism on spatial transformation, **Researches Reviews of the Department of Geography, Tourism and Hotel Management**, 2015: 1-44. Kramer, C. (1982). Ethnographic households and archaeological interpretation: a case from Iranian Kurdistan, **American Behavioral Scientist**, 25(6): 663-675.
17. Lindsey, P. A., Alexander, R., Frank, L. G., Mathieson, A., & Romanach, S. S. (2006). Potential of trophy hunting to create incentives for wildlife conservation in

- Africa where alternative wildlife-based land uses may not be viable, **Animal Conservation**, 9(3):283-291.
18. Lovelock, B (2008) **Tourism and the consumption of wildlife**, USA, Routledge.
 19. Lynch, M. (1990). The greening of criminology: A perspective on the 1990s, **The Critical Criminologist**, 2(3): 1-4.
 20. Marić, R. (2003). **Hunting**, IEN Press, Institute of Economic Sciences, Belgrade.
 21. Milojica, V., Drpic, D., & Nakovski, D. (2014). Developing Hunting Tourism—A New Perspective of Achieving Competitiveness Of Rural Croatia. Economy of eastern Croatia yesterday, today, tomorrow, **Conference: 3rd International Scientific Symposium "Economy of Eastern Croatia - Vision and Growth"**, At Osijek, Croatia, 107-121.
 22. Mortensen, I. D. (1993). **Nomads of Luristan: History, material culture, and pastoralism in western Iran**, Thames and Hudson.
 23. Muth, R. M., & Bowe Jr, J. F. (1998). Illegal harvest of renewable natural resources in North America: Toward a typology of the motivations for poaching, **Society & Natural Resources**, 11(1): 9-24
 24. Naidoo, R., Weaver, L. C., Diggle, R. W., Matongo, G., Stuart-Hill, G., & Thouless, C. (2016). Complementary benefits of tourism and hunting to communal conservancies in Namibia, **Conservation Biology**, 30(3): 628-638.
 25. Neuman, W. L. (2013). **Social research methods: Qualitative and quantitative approaches**, Pearson education.
 26. Prentović, R. (2005). Hunting tourism product, **Tourism**, No. 9, PP: 161-163, Department of Geography, Tourism and Hotel Management, Novi Sad.
 27. Prentovic, R., Kurjacki, A., & Cvijanovic, D. (2012). Hunting in rural areas of Backa, **Economics of Agriculture**, 3(2012): 385-399.
 28. Ruggiero, V., & South, N. (2010). Green criminology and dirty collar crime, **Critical Criminology**, 18(4): 251-262
 29. Sollund, R. (2013). Animal abuse, animal rights and species justice. In **American Society of Criminology 69th Annual Meeting, Atlanta. Animal abuse, animal rights and species justice**.
 30. South N (1998) A green field for criminology? A proposal for a perspective, **Theoretical Criminology**, 2(2): 211–233.
 31. Strauss, A. and Corbin, J. (1990). **Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques**, Newbury Park: Sage
 32. White R (2008) **Crimes Against Nature: Environmental Criminology and Ecological Justice**, Cullompton, Devon: Willan.
 33. White, R. (2014). Green Criminology. In **Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice** (pp. 1976-1984). Springer New York.